

De rest van ons leven

Ander werk van Els Beerten

Lopen voor je leven (2003) Gouden Zoen, Kleine Cervantes,
Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen

Allemaal willen we de hemel (2008) Gouden Uil Prijs
van de Jonge Lezer, Boekenleeuw, Gouden Lijst,
Nienke van Hichtumprijs, Lavki-prijs voor het jeugdboek,
Vlaamse Cultuurprijs voor de Jeugdliteratuur

Eén mens is genoeg (2014) Publieksprijs Boekenleeuw

Els Beerten

De rest van ons leven

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij

2022

www.elsbeerten.com
www.querido.nl

Dit boek kwam mede tot stand dankzij een werkingsbeurs van
Stroom Literair, subsidiëeringsfonds van de provincie Limburg.

Copyright © 2022 Els Beerten

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij,
Amsterdam.

Omslag Nanja Toebak
Omslagbeeld Mohamad Itani © Arcangel
Vormgeving binnenwerk Perfect Service

ISBN 978 90 451 2736 1 / NUR 285, 301

Voor de kinderen

Weg

De trein komt aan in het station. Niemand stapt uit, iedereen reist verder naar Napels.

'Het is zover,' zegt Luigi.

Hij grijpt de koffers, Gloria slaat haar armen om de rugzak, ze stappen in.

Niemand houdt hen tegen. Niemand die zegt hoe onfatsoenlijk het is wat ze doen.

De eerste coupé is leeg.

Hij legt de koffers in het rek boven hun hoofd, de rugzak blijft beneden. Er zit brood in, worst, kaas, en koffie. Als dat allemaal op is, zullen ze in België zijn. Hij zal er de mijn in kruipen, en zij. Ach, zij.

Ze gaan zitten bij het raam.

Carlotta en ik staan nog altijd op het perron, de kleine Vito tussen ons in. Alsof twee jaar niets is, zo zwaaien ze vanuit de trein.

'Zwaai dan terug,' zegt Carlotta.

Achter ons klinkt een claxon, we kijken alle drie om. Aan de overkant wenkt Roberto, hij wil naar huis.

'Nog even,' roept Carlotta naar hem.

Hij steekt zijn hand op. Haalt een sigaret tevoorschijn, steekt ze aan. Hij zuigt de rook diep in, blaast hem uit en kijkt hem na, terwijl hij heen en weer stapt. Even struikelt hij, meteen vindt hij zijn evenwicht. Mannen als Roberto

kennen de grond onder hun voeten, ze hebben hem daar eigenhandig gelegd.

'Ik mag nu vooraan,' zegt Vito.

'Jij zit waar ik het zeg,' zegt Carlotta.

'Hij heeft het mij beloofd!'

Een fluit klinkt schel.

'Hoog die arm, Vittorio, en zwaai, zwáái, zeg ik je. Jij ook, Alfredo Santoro.' Over het hoofd van het kind kijkt Carlotta me aan. Ze lacht niet. Er valt dan ook helemaal niets te lachen.

De trein vertrekt.

Nog even blijven we staan. Bewegen we nauwelijks. Geven we het mirakel de kans om zich alsnog te voltrekken. Een trein die terugkeert, het leven dat vanzelf weer in zijn plooi valt. En het zal niet gebeuren. Het is nu eenmaal niet wat levens gewoonlijk doen.

Want neem nu dat van mij.

De mannen van Santoro

Af en toe komt er een kind ter wereld van wie iedereen beweert dat zijn toekomst al uitgetekend is. Ik was zo'n kind. Mijn vader was kapper, mijn grootvader was het geweest, en ik zou het worden. Of ik het ook zou willen, was niet aan de orde. Zelfs de pastoor die mij doopte, zei dat de kleine Alfredo nog dikwijls zijn twee handen zou kussen omdat hij als een Santoro was geboren.

Hij had gelijk. De bevolking van Barga mocht dan armer zijn dan de straat, ook de armste mens heeft graag een fatsoenlijk voorkomen. Voor mijn vader was er altijd te veel werk. Terwijl de dorpelingen hun lijf krombogen over het land, marmer kapten uit de bergen tot ze erbij neervielen om 's avonds nog te vaak met honger in bed te kruipen, zou er voor mij en mijn familie altijd genoeg zijn.

Zelden werd een kind met een groter zegen geboren.

Ik ben een paar maanden oud als Italië onderduikt in de Eerste Wereldoorlog. Zoals zoveel mannen wordt ook mijn vader opgeroepen voor het leger. Dat hij kapper is en kappers enkel overweg kunnen met kam en schaar is geen argument om thuis te blijven. Het land is in oorlog, en wie geen spierballen heeft, kweekt er wel vanzelf.

Elke oorlog trekt de wereld scheef, een oorlog op wereldschaal doet dat nog eens in het veelvoud. En wat doen mensen als de wereld scheeftrekt? Ze vallen ervan af. En dat doen ze met miljoenen aan het front. Er is echter een groep die het nieuws nooit haalt, noch de annalen van de

wereldgeschiedenis. Zij zijn de onzichtbaren, en ze zijn met ontelbaar veel. Want neem nu de mensen van Barga. Om te beginnen hebben ze al niets. Tijdens de oorlog hebben ze nog minder. Nog meer dan anders hunkeren ze naar een beetje fatsoen. In lange rijen blijven ze aanschui-ven voor het huis van il barbiere, waar mijn grootvader mijn vader vervangt. Had hij een stenen hart, hij sloot de deur voor het volk dat niets heeft. Maar zijn hart is van goud en heel de streek kan er met alle gemak in. In plaats van de mensen buiten te sluiten, zet hij hun namen op een lijst. Wie op die lijst staat, mag de volgende keer be-talen.

En met de lijst komt de honger binnen bij ons.

In 1918 is de oorlog voorbij.

Italië mag dan in het kamp van de winnaars zitten, hon-derdduizenden soldaten hebben de afgelopen jaren het leven verloren. Bovendien is het land in totale armoede gestort, nooit eerder hadden zo veel Italianen zo weinig. Maar de dag dat mijn vader terug voor de deur staat, is het feest. Er wordt gezongen, gehuild, gelachen, op tafels ge-danst. Het is de luidste dag van mijn leven.

De volgende morgen ontbreekt het brood op tafel.

Het graan is op, zegt mijn moeder.

Gelukkig zijn er de burenen met versgebakken brood, kan er geruild worden tegen een zak aardappelen. Het helpt om te overleven, maar het is duidelijk te weinig. De kle-ren wapperen rond haar lijf. En zijn zoon, ach, zijn zoon. Hij durft mij niet eens op te tillen. En is het geld echt op?

Hij neemt de schaar over van zijn vader, verscheurt de lijst met de namen. Wat voorbij is, is voorbij, voorwaarts moeten we nu. Vanaf nu wordt het knippen weer betaald, of op zijn minst wordt er geruild.

Maar de wereld is onherroepelijk veranderd. Beloftes van herstel worden niet waargemaakt, integendeel. De putten worden alleen maar groter. De armoede zit niet meer vast in de muren van de huizen, loert niet meer om toe te slaan, hij zit nu ook in de ogen van de mensen die mijn vader aanstaren als hij in zijn deuropening staat, kam en schaar in de handen, benvenuti a tutti!

Eén, twee, soms drie klanten op een dag, meer komen er niet over de vloer. Er is simpelweg geen geld voor schoonheid. Met pijn in het hart legt mijn vader de schaar aan de kant. Hij moet werk zoeken dat zorgt voor vuur dat brandt, voor eten op tafel, kleren die sluiten aan het lijf. En snel. Voor zijn gezin helemaal verdwijnt.

In de marmergroeven hebben ze altijd handen te kort.

Met frisse moed vertrekt mijn vader de eerste dag. Een week zal hij wegblijven, want de groeven liggen voorbij de volgende bergen, het is uren stappen voor hij er is. Boven op zijn rugzak heeft hij een deken geknoopt, hij zal er onder de sterrenhemel slapen. Het is wat iedereen doet die van ver komt, het zal hém ook wel lukken. Maar het werk is zwaar. Had hij in de oorlog spierballen gekweekt, het zou wellicht iets meer vanzelf gaan. Helaas is dat niet gebeurd. Eens kapper, altijd kapper, en hij was de beste volgens zijn officieren, geef dat geweer maar hier, Pietro Santoro, wij hebben je elders meer nodig. Hij volgde hen waar ze gingen, waste en knipte hun haren, verwijderde het uit oren en neuzen, ontdeed het van luizen. Zes keer per week schoor hij hun kinnen glad. Wat maakte het hem uit dat ze oorlog wilden voeren als heren, het zou hem levend naar huis brengen.

's Nachts in de marmergroeve hangen zijn werkmakers aan zijn lippen. Luizen, ook de heren? Hoeveel? Meer dan er sterren zijn hierboven, zegt mijn vader. Ze lachen.

Neem nog wat wijn, de nacht is koud en nog lang, vertel, Pietro, vertel.

Elke dag zien ze zijn spieren groeien, zeggen ze ook. Met het blote oog.

Ze lachen hem uit, hij weet het wel.

En het helpt.

Als het noodlot toeslaat voor één van hen, legt iedereen het werk neer. De sterksten onder hen trekken naar de bazen. Waar blijven de loonsverhogingen en hoe zit het met de veiligheid? Hun makker is niet het eerste slachtoffer, velen zijn hem al voorgegaan. En als de bazen willen dat er de klok rond wordt gewerkt, mag daar wel iets tegenover staan. De nachten in de bergen zijn koud en donker, het pad naar beneden is grillig. Krijg maar eens een blok marmer uit de bergen bij het licht van maan en sterren. En zitten hun longen ook vol stof? Werd het hún al ooit zwart voor de ogen?

Ze willen een contract. En ze krijgen er een.

Het tij is aan het keren, zeggen mijn ouders tegen elkaar, dat doet het immers altijd. En als de Spaanse griep in Italië haar intrede doet, zijn er weinigen die geloven dat er opnieuw een grote ramp op ons afkomt. Maar dan sterven de eersten. Al snel volgen anderen. Uiteindelijk vallen er evenveel slachtoffers als in de wereldoorlog. Mijn moeder is een van hen.

Ik ben vier als ze sterft. Op een zondag. Mijn vader is thuis, hij huilt. Mijn grootmoeder is er ook, haar dochter is dood en ze komt niet meer terug. Dat zegt ze tegen mij. Daarna legt ze haar armen om mijn schouders en ze neemt me mee naar buiten. Met haar vinger wijst ze naar de lucht: daar is mijn moeder nu.

De rest van de dag kijk ik naar boven. Pas als het begint

te regenen, stop ik ermee. Ik herinner me dat ik sta te rillen, dat mijn vader me naar binnen trekt en een warme handdoek om mij heen slaat. Ik durf hem niet aan te kijken, maar hij pakt mijn gezicht vast zodat ik niet anders kan. Hij huilt niet meer. 'Fredo mio,' zegt hij. 'Ach, mijn kind.'

Verder herinner ik me niets van die dagen.

Mijn grootmoeder komt bij ons wonen. Ze is helemaal kromgegroeid en ze lacht nooit. Ze draagt zwarte kleren, waarin ze ook slaapt, en ze zal voor mij zorgen terwijl mijn vader in de bergen werkt.

Figlio mio

Maanden gaan voorbij. Wie niets had, heeft nog altijd niets. De landeigenaars en de fabrieksbazen kruipen hoog in hun torens. Met de voeten schenden ze de rechten van hun onderdanen, de zweep erop, de zeis over het korenveld als een van hen de kop opsteekt. Zwijgen wordt een manier om te overleven.

Op het werk van mijn vader komen nieuwe bazen. Ze brengen nieuwe machines mee. Vanaf nu moet het sneller. Veel sneller.

Mijn vader wordt bij hen geroepen. Ze wijzen naar zijn armen, zit daar kippenvet of is het pap wat ze zien? Ze schudden hun hoofd. Wat doet iemand als hij in de bergen?

'Ik heb een contract,' zegt hij.

Ze snuiven. 'Zo. Signore Santoro heeft een contract.'

'En een kind,' zegt hij.

'Dat hebben we allemaal.'

Hij buigt zijn hoofd. 'Vi prego, signori.'

Ze lachen luid. Signore Santoro wil blijven? Dan zit er niets anders op dan zijn loon te verminderen. En dat contract? Ach.

'Zo krijg ik de kleine niet groot,' zegt mijn grootmoeder.

Ook al zit het niet in mijn vaders genen om te bedelen, zijn handen spreiden zich vanzelf open. Altijd vallen er wel wat kruimels van een of andere tafel. Gestorven van de honger wordt er dus niet. Maar verder sterft zowat alles.

Probeer het maar eens, een kind grootbrengen met uitgestoken hand.

In Amerika is alles beter.

Elke volwassene met een klare blik op de wereld trekt een dergelijke uitspraak in twijfel. Maar mijn vader kan zich die luxe niet permitteren. Tijdens de lange, koude nachten in de marmergroeve verwarmt hij zich aan de verhalen over dat grote land over de oceaan, waar ook de armste mensen keizer kunnen worden. Eindelijk zal hij weer rechtop kunnen lopen, de vader zijn die een zoon verdient. Maar de reis kost stukken van mensen. Hij zal jaren moeten werken voor hij vertrekken kan.

Waarom gaat hij niet naar Engeland, suggereert een van zijn werkmakkers. In Liverpool is fatsoenlijk werk in overvloed. Italianen zijn er al jaren welkom, wie heeft er geen familie of kennissen wonen?

Ook de tocht naar Liverpool is duur. En bovendien raakt niet iedereen zomaar het Koninkrijk in. Mijn vader moet zwart-op-wit bewijzen dat hij geen ziektes met zich meebrengt, én dat hij goed volk is. Wil hij de mijn in, bij de haven werken, zal hij terrassen leggen, ijs verkopen?

'Ik kan haren knippen,' zegt hij tegen de man die voor de papieren zorgt. 'Schrijf dat maar op.'

'Eerst het geld.'

Mijn vader klopt aan bij zijn ouders. De ezel wordt verkocht.

'Hij was toch te oud,' zegt mijn grootvader.

In maart 1920 vertrekken we. Mijn vader knoopt mijn jas dicht, tilt de koffer van de grond en grijpt mijn hand. Mijn grootmoeder gaat niet mee. Haar kind is hier, en haar man. Straks is ook haar tijd gekomen. Ze wil geen graf in vreemde grond, geen eeuwigheid tussen onbekenden.

Ze buigt zich over mij heen. Zorgvuldig trekt ze de kam door mijn krullen, steekt hem dan in mijn vaders borstzak. 'Elke morgen en elke avond kam je zijn haren, Pietro. Je slaat geen enkele keer over, heb je dat gehoord? En je wast het kind met zeep, water alleen is niet genoeg. Be-loof het mij, Pietro.'

'Con tutto il cuore.'

Dat is wat ze wil horen. Ze knikt ernstig. Dan bukt ze zich. Zet een doos op tafel, haalt er een hoed uit. Hij was ooit van mijn grootvader. De dag dat hij op mijn hoofd past, is hij van mij. Dat zegt ze elke keer als ze hem tevoorschijn haalt. Behalve vandaag. Ze gaat voor mijn vader staan, strekt haar armen. Voorzichtig zet ze de hoed op zijn hoofd.

'Jij bent nu de oudste, Pietro.'

Hij strijkt over het vilt, ruikt daarna aan zijn vingers. 'Lavendel?' Hij wacht haar antwoord niet af, hij knikt al. Natuurlijk kent hij de geur. De dagen waarop de zon het hoogst aan de hemel staat, komt hij recht van het veld het huis in gewaaid. Op die dagen trekt mijn grootmoeder eropuit, en tegen dat de avond is gevallen, zijn alle vazen in huis gevuld met verse lavendel, liggen er nieuwe takjes tussen de lakens en de kleren. Daar verjagen ze de motten tot aan de volgende zomer. Welke bloemen duren zo lang, verzucht mijn grootmoeder als mijn vader zegt dat er ook andere zijn. Op een dag brengt hij witte rozen mee naar huis. Ze komen uit Lucca, zegt hij, en ze zijn voor haar. Al komen ze recht uit Rome, is haar reactie, en ze buigt zich opnieuw over het ei dat ze net van onder de kip heeft geraapt. Wat zal ze hier eens van toveren? Ze zucht. In godsnaam, Pietro. Witte rozen. Over een week liggen ze op de mesthoop.

Ze grabbelt in de hoedendoos, haalt er paarse takjes uit. Ze steekt ze op de hoed.

‘Lavendel brengt geluk, Pietro.’

‘Misschien moet ik dan maar meteen een hele struik – ‘ Hij zwijgt. ‘Niet huilen,’ zegt hij dan, te laat. De tranen zijn al vertrokken uit haar ogen, met zo veel kracht dat ik achter mijn vader kruip en mijn armen om zijn benen sla en hij de zijne om mijn grootmoeder, en terwijl ze zegt dat ze stikt als we nu niet vertrekken, kijk ik naar de hoed op tafel, alleen maar naar de hoed, en ik tel de takjes.

‘Vijf,’ zeg ik luid.

Mijn vader draait zich om naar mij.

‘Wie is er net vijf geworden?’ vraagt hij met zo een brede glimlach dat ik zijn benen loslaat en de hoed van tafel neem, en ik zet hem op mijn hoofd, de kostbaarste hoed van de wereld, en heel even ben ik de oudste.

‘Ik,’ zeg ik trots.

We vertrekken.

Stokstijf staat ze bij de deur, haar handen in elkaar gestrengeld. We zwaaien naar haar.

Als ik omkijk, zwaait ze nog altijd.

Beneden aan de rivier wacht een man op ons met kar en paard. Hij zal ons naar Lucca brengen. De kar beweegt als we erin kruipen.

‘Hou jullie vast,’ zegt de man.

Mijn vader trekt de hoed diep over zijn oren. ‘Inghilterra, here we come.’ Hij lacht luid. ‘Vanaf nu spreken we een andere taal, en waarom?’

‘We gaan naar een ander land,’ zeg ik.

Hij lacht opnieuw. Legt zijn arm om me heen en trekt mij tegen zich aan. ‘Onthoud het, figlio mio: in welk land we ook zijn, welke taal er ook gesproken wordt, de mensen willen overal hetzelfde: gelukkig zijn. En wat doen kappers, Fredo mio?’

'De mensen gelukkig maken, babbo.'
Hij lacht.
Mijn vader lacht nooit drie keer na elkaar.